

ILM-FAN MUAMMOLARI TADQIQOTCHILAR TALQINIDA

KITOB

RESPUBLIKA ILMIY KONFERENSIYASI

ILM

TADQIQOT

TAHLIL

FAN

TA'LIM

YANGI O'ZBEKISTON

MAKTAB

INNOVATSIYA

BUYUK KELAJAK

UCHINCHI RENESSANS

Google
Scholar

KONFERENSIYA QATNASHCHILARI:

- ✓ TALABALAR
- ✓ MAGISTRANTLAR
- ✓ DOKTARANTLAR
- ✓ YOSH OLIMLAR
- ✓ O'QITUVCHILAR

Aniq fanlar

Tabiiy fanlar

Tibbiyot fanlari Ijtimoiy-gumanitar fanlar

Texnika fanlari San'at va madaniyat fanlari

Jismoniy tarbiya va sport

Iqtisod fanlari

Filologiya fanlari

Pedagogika fanlari

Psixologiya fanlari

TALQINVATADQIQOTLAR.UZ

+99891-152-93-14

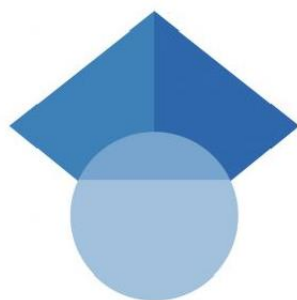
@TALQINVATADQIQOTLAR

Ushbu ilmiy konferensiya “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to’g’risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ilm-fan va ta’lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan tegishli qarorlarida ko‘zda tutilgan vazifalar ijrosini ta’minlash, talabalar, magistrantlar, doktorantlar va yosh olimlarning ilmiy tadqiqot natijalarini keng yoritish maqsadida “Talqin va tadqiqotlar” ilmiy-uslubiy jurnali tahririyati (O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalarni rivojlantirish agentligining 1540-sonli Guvohnoma, ISSN 2181-3035, talqinvatadqiqotlar.uz veb-sayti) tomonidan tashkil etib boriladi.

“Ilm-fan muammolari tadqiqotchilar talqinida” mavzusidagi respublika ilmiy konferensiyasi

MATERIALLARI TO‘PLAMI 10-iyun, 2024-yil

Google Scholar

PSIXOLOGIK MADANIYAT HODISASINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Xurshid Abdiraxmatovich Bobanov

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

E-mail: nightboy22266@gmail.com

Annotatsiya. Shaxsning psixologik madaniyati - bu kundalik va ilmiy bilim, g‘oyalarning uyg‘unligida namoyon bo‘ladigan individual psixologik madaniyat, o‘z psixikasi va boshqa shaxs psixikasining o‘ziga xos xususiyatlarini anglash darajasi, o‘zini-o‘zi boshqarish va o‘zini-o‘zi boshqarish usullari, o‘zaro ta’sir va boshqasiga ta’sir qilish usullari, insonning o‘ziga, boshqa odamlarga va umuman jamiyatga bo‘lgan munosabatining umumiy tamoyillaridir.

Kalit so‘zlar: madaniyat, xulq-atvor, ijodkorlik, o‘z-o‘zini rivojlantirish, psixologik madaniyat, o‘z-o‘zini bilish, muloqot, o‘z-o‘zini tashkil etish.

Аннотация. Психологическая культура личности - это индивидуальная психологическая культура, проявляющаяся в сочетании бытовых и научных знаний, представлений, степени осознания собственной психики и особенностей психики другого человека, способов самоконтроля и самоконтроля, способов взаимодействия и воздействия на другого, общего характера отношения человека к себе, другим людям и обществу в целом. принципов.

Ключевые слова: культура, поведение, творчество, саморазвитие, психологическая культура, самопознание, общение, самоорганизация.

Annotation. Psychological culture of a personality is an individual psychological culture manifested in a combination of everyday and scientific knowledge, ideas, the degree of awareness of one's own psyche and the characteristics of another person's psyche, ways of self-control and self-control, ways of interaction and influence on another, the general nature of a person's attitude towards himself, other people and society as a whole. principles.

Keywords: culture, behavior, creativity, self-development, psychological culture, self-knowledge, communication, self-organization.

Psixologik madaniyat mustaqil hodisa sifatida nisbatan yaqinda ilmiy tadqiqot mavzusiga aylandi. Shu sababli, tegishli konsepsiya ilmiy foydalanishga endigina kirmoqda va barqaror mazmunli tarkibga ega yemas. Adabiyotda o‘ndan ortiq tegishli toifalar mavjud: aloqa madaniyati, kommunikativ madaniyat, akmeologik madaniyat, pedagogik madaniyat, kasbiy madaniyat, psixologik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy intellekt, hissiy intellekt va boshqalar. Bunday terminologik xilma-xillik ma’lum darajada tegishli mutaxassislarning kasbiy muloqotini murakkablashtiradi va ilmiy matnlarni tushunishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, bu esa oxir-oqibat muammoning rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi.... Shuning uchun konseptual apparatni biroz buyurtma qilish kerak.

“Muloqot madaniyati” va “kommunikativ madaniyat” tushunchalari psixologik madaniyat tushunchasiga yaqin [1]. Ilmiy adabiyotlarda ular ko‘pincha sinonim sifatida ishlatiladi, garchi qat’iy ma’noda ularning ikkinchisi torroq bo‘lsa ham. Birinchi konsepsiyaning juda to‘liq talqini I.P.Petrova ishlarida ko‘rib chiqilgan. U o‘z xulosalarida quyidagi fikrlarni ta’kidlaydi:

“a) muloqot madaniyati inson munosabatlarini tartibga solishning normativ akti sifatida, vahshiylikka alternativ sifatida;

b) ma’lum bir davrga xos bo‘lgan insoniy munosabatlarning tarixiy turi sifatida;

c) aloqa sifatining darajasi xarakteristikasi sifatida (yuqori, o‘rta, past darajalar);

d) tarkibiy elementlar yoki aloqa sohalarining o‘ziga xos xususiyati sifatida (idrok madaniyati, nutq aloqalari va boshqalar.);

e) munosabatlarni nazorat qilish va tartibga solish usuli sifatida” [1].

Bularning barchasi psixologik madaniyat tushunchasining mazmuniga kiritilgan, ammo u uni to‘liq qamrab olmaydi. Muloqot - bu shaxslararo munosabatlar makonida yuzaga keladigan jarayon. Shuning uchun, muloqot madaniyati haqida gapirganda, ular asosan unda ishtirok etadigan aqliy jarayonlar, fazilatlar, bilimlar, amaliy ko‘nikmalar va qobiliyatlarni anglatadi: sherikni tushunish, ta’sir qilishning oqilona

usullarini tanlash qobiliyati, samarali tinglash qobiliyatlari va boshqalar. Psixologik madaniyat, shuningdek, mavzuni o‘zi bilan samarali davolash uchun zarur bo‘lgan tegishli bilimlar, jarayonlar, fazilatlar, amaliy ko‘nikmalar va qobiliyatlar tizimini nazarda tutadi: o‘z-o‘zini anglash, o‘zini o‘zi boshqarish usullarini (hissiy, intellektual) o‘zlashtirish va boshqalar. Masalan, yodlash texnikasi va usullarini bilgan odamda psixologik madaniyat darajasi ularni bilmagan odamga qaraganda yuqori bo‘ladi. Shuning uchun aloqa madaniyati atamasi psixologik madaniyatning mavjudligi va faoliyatining butun maydonini qamrab olishga imkon bermaydi.

“Pedagogik madaniyat”, “boshqaruv madaniyati” va “kasbiy madaniyat” kabi atamalar psixologik adabiyotlarda ham uchraydi. Ular tegishli kasbiy funksiyalarni samarali bajarish uchun zarur bo‘lgan biznes, kasbiy va shaxsiy fazilatlarining ma’lum sintezini o‘z ichiga oladi. Pedagogik va boshqaruv faoliyati gumanitar fanlarga tegishli ekanligini hisobga olsak, ushbu fazilatlar tarkibida psixologik madaniyat tarkibiga kiradigan narsalar muhim, agar ustun bo‘lmasa: boshqa odamlarni tushunish qobiliyati, boshqalarga ta’sir qilish usullariga ega bo‘lish, boshqalarga hurmat va boshqalar. Psixologik madaniyat kasbiy faoliyatning boshqa turlarini samarali bajarish uchun zarurdir, ammo bu miqyosda emas. Va bu borada tegishli tushunchalar juda yaqin. Aslida, biz tegishli kasbiy faoliyat kontekstiga kiritilgan mutaxassisning psixologik madaniyati haqida gapiramiz. Binobarin, mutaxassisning psixologik madaniyatining funksional maydonini barcha kasblar doirasiga kengaytirish joizdir, garchi u inson-inson sohasi xodimlari orasida ustun o‘rinni yegallaydi. Biz ijtimoiy ishchi, tergovchi, shifokor, sotuvchi, siyosatchi va boshqalarning psixologik madaniyati haqida gapirishimiz mumkin.

Kasblarning har biri o‘z mazmuni va boshqa xususiyatlarida o‘z izini qoldiradi. Masalan, tergovchi U o‘z “mijozlarini” o‘qituvchi talabalarni yoki shifokor bemorlarni qabul qilgandan ko‘ra butunlay boshqacha qabul qiladi. Kasbiy faoliyat, shuningdek, mutaxassisning o‘zini subyekt sifatida idrok etishi va tushunishiga ham tegishli ta’sir ko‘rsatadi. Psixologiyada o‘sha paytda shaxslararo idrokning faoliyatga asoslangan vositachiligi prinsipi shakllantirilgan. Biroq, odamlar o‘rtasidagi muloqot sodir bo‘ladigan faoliyatning mazmuni va tabiati nafaqat perseptiv, balki uning

boshqa barcha jihatlariga ham ta'sir qiladi: kommunikativ va interaktiv, ya'ni ta'sir qilish usullari. Binobarin, mutaxassisning psixologik madaniyati har doim kasbiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari tufayli ma'lum bir o'ziga xos xususiyatga ega. Mutaxassislarni psixologik tayyorlashda buni hisobga olish muhimdir.

“Inson-inson” (pedagogik, boshqaruv, siyosiy va boshqalar) sohasidagi mutaxassislarning psixologik madaniyati va kasbiy madaniyati tushunchalarining yaqinligiga qaramay.), ular aniqlanmasligi kerak. Psixologik tarkibdan tashqari, ba'zi bir mavzu mazmuni ham kasbiy madaniyatga kiritilgan. Bunga subyekt va obyektning o'zaro ta'siri uchun zarur bo'lgan shaxsiy fazilatlar, bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar tizimi kiradi. Masalan, shifokor anatomiya, fiziologiya, farmakologiya va boshqalarni bilishi kerak, shuningdek, turli xil amaliy ko'nikmalar va tanani boshqarish ko'nikmalariga ega. Bularning barchasi uning kasbiy madaniyatining ikkinchi tomonini tashkil qiladi.

“Psixologik kompetensiya”, “muloqotdagi kompetensiya”, “kommunikativ kompetensiya”, “avtopsixologik kompetensiya”, “psixologik tushuncha”, “ijtimoiy kompetensiya”, “akmeologik madaniyat” va boshqa shu kabi tushunchalar “psixologik madaniyat” tushunchasi bilan kesishadi [2].

Turli xil atamalar bilan shuni ta'kidlash kerakki, aksariyat hollarda mualliflar ularga bir xil mazmunni kiritadilar: psixologik bilimlar, boshqa odamni tushunish qobiliyati, o'z-o'zini anglash, hamdardlik qobiliyati, identifikatsiya qilish, ma'lum amaliy ko'nikmalar va qobiliyatlar: boshqasini tinglash qobiliyati, murojaat qilishning to'g'ri usulini tanlash qobiliyati, og'zaki bo'lmagan aloqa texnikasi va boshqalar. Psixologik kompetensiya tushunchasi ularning eng kengidir. Biroq, uning cheklovlari ham bor. Bu odamlarni insoniy davolash uchun psixologik vosita sifatida ishlaydi. Biroq, u shaxslararo o'zaro munosabatlarning ma'naviy va axloqiy tomonlarini o'z ichiga olmaydi: qaysi mavzu motivlar va qadriyatlarga asoslanadi. U insoniy va g'ayriinsoniy maqsadlarni amalga oshirishda teng darajada muvaffaqiyatli va shuning uchun vakolatli bo'lishi mumkin. Biz o'g'rilar, firibgarlar, sadist manyaklarga psixologik kompetensiyani inkor eta olmaymiz. Ammo ularning

harakatlarini madaniy deb atash mumkin emas. Ma’naviy va axloqiy tarkibning yo‘qligi bu tushunchalarning barchasiga xosdir.

Bizga eng muvofiq atama “psixologik madaniyat” bo‘lsa hammasini qamrab oladi. Chunki turli yosh va jins tafovutlariga izoh berishda qulaylik yaratadi.

Birinchidan, u hodisaning mazmunli tomonini — insonga ruh sifatida munosabatda bo‘lish texnologiyasini ruhiy mavjudot, subyekt, shaxs va individuallikni aks ettiradi. Bunday holda, boshqa shaxs yoki subyektning o‘zi shunday bo‘lishi muhim emas.

Ikkinchidan, bu atama eng keng tarkibga yega. Unda psixologik bilimlar, psixologik fikrlash, amaliy ko‘nikmalar va shaxsning semantik shakllanishi va tegishli qobiliyatlar mavjud.

Uchinchidan, u aniq belgilangan madaniy-tarixiy va milliy-yetnik jihatni o‘z ichiga oladi. Muayyan shaxs yoki butun xalqning psixologik madaniyatining rivojlanish darajasini baholashda buni hisobga olish muhimdir. Psixologik madaniyat har qanday millatning umuminsoniy madaniyati va etnik madaniyatining bir qismidir. U doimiy ravishda insoniyat va har bir etnik guruhning o‘ziga xos merosi sifatida saqlanib, ko‘paytirilishi va keyingi avlodlarga o‘tishi kerak.

To‘rtinchidan, psixologik madaniyat atamasi normativlik kabi xususiyatga ega. Har bir subyekt o‘z davri va yoshiga mos keladigan ma’lum darajadagi psixologik madaniyatga ega bo‘lishi kerak, deb taxmin qilinadi, bu aqliy rivojlanish normasining ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Beshinchidan, bu atama psixologik madaniyatning jamiyatning ma’naviy va axloqiy qadriyatlari bilan o‘zaro bog‘liqligini anglatadi.

Odamlarni baholashda, mutaxassislarni sertifikatlashda va mutaxassislar uchun o‘quv dasturlarini ishlab chiqishda buni hisobga olish muhimdir.

Oltinchidan, u pedagogik jihatga ega psixologik madaniyatni uzatish va o‘zlashtirish texnologiyasi sanaladi.

Va nihoyat, yettinchidan, bu atama mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi sharoitida yaxshi ishlaydi. Taklif etilayotgan uslubiy yondashuv, ayniqsa, insondan

odamga ishchilarni tayyorlash uchun foydalidir, chunki psixologik madaniyat ularning kasbiy madaniyati tarkibida yetakchi o‘rinni egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Petrova I. F. Kultura obsheniya v pedagogicheskom vzaimodeystvii // Mejdunarodnaya konferensiya «Psixologiya obsheniya-2000: problemi i perspektivi». M.: Uchebno-metodicheskiy kollektor «Psixologiya», 2000. S. 228–229.
2. Ильин И. А. Аксиомы религиозного опыта: В 2 т. Т. 1–2. М.: ТТО «Рарогъ», 1993. 412 с.
3. https://spravochnick.ru/psihologiya/psihologicheskaya_kultura_lichnosti/
4. Ахатова, Дилдора Ахтамовна. ШАРҚ МУТАФАККИРИ АБУ АЛИ ИБН СИНО ДУНЁҚАРАШИГА ҚАДИМГИ ЮНОН ФАЛСАФАСИНИНГ ТАЪСИРИ.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=B8xGpF8AAAAJ&citation_for_view=B8xGpF8AAAAJ:4OULZ7Gr8RgC
5. Ахатова, Дилдора Ахтамовна; Ёкубов, Хайрулла Нурилла . БУЮК АЛЛОМА АБУ ХОМИД ҒАЗЗОЛИЙНИНГ ФАЛСАФИЙ, ДИНИЙ ВА МАЪНАВИЙ ҚАРАШЛАРИ.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=B8xGpF8AAAAJ&citation_for_view=B8xGpF8AAAAJ:fPk4N6BV_jEC
6. Akhatova, DA. THE ROLE OF THE GREAT THINKER ABU ALI IBN SINA'S PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS TEACHINGS IN THE EDUCATIONAL PROCESS.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=B8xGpF8AAAAJ&citation_for_view=B8xGpF8AAAAJ:dfsIfKJdRG4C